

Brian Benjamin Hansen

Eksemplet som tænkemaskine: Med særligt
henblik på Slavoj Žižek

The Example as Machine for Thought: The
Case of Slavoj Zizek

Tidsskriftet Sakprosa

Bind 11, Nummer 2

© 2019

10.5617/sakprosa.6461

Resumé

Når vi bruger eksempler, er det ofte for at tydeliggøre eller illustrere noget. Artiklens antagelse er imidlertid, at eksempler også kan bruges til at tænke med. Som centralt omdrejningspunkt har artiklen den slovenske filosof Slavoj Žižek, der meget ofte bruger eksempler på den måde: Žižeks eksempler udfordrer de begreber, de egentlig bare skulle være eksempler på, og det udlægges i artiklen, hvordan Žižeks eksempler mere fungerer som interventioner end som illustrationer. Artiklen beskriver herefter de strategier, som kendetegner Žižeks valg af eksempler. Og til sidst beskriver den, som en systematisering af Žižeks eksempelarbejde, tre greb i forhold til at arbejde med eksempler som tænkemaskiner. I sidste ende, argumenterer artiklen, må forholdet mellem eksempel og begreb potentielt kunne vendes helt om, så det er eksemplet, som skaber et nyt begreb og ikke omvendt.

Abstract

When we use examples, we primarily mean to clarify or illustrate something. The wager of this article is, however, that examples can also be used to spur thought. The article revolves around the Slovenian philosopher Slavoj Žižek, who often uses examples in this way: Žižek's examples challenge and recast the concepts they were merely meant to exemplify, and the article shows how Žižek's examples operate more like interventions than illustrations. The article moves on to describe the strategies that Žižek employ to choose his examples. Finally, as a systematization of Žižek's use of examples, the article describes three ways of working with examples as tools for thought. The central point is, it is argued, to accept that the hierarchy of example and concept can potentially be turned upside down, so that it is the example, which creates a new concept and not the other way around.

Nøgleord: Eksempler; filosofi; begrebsudvikling; tænkning; Slavoj Žižek

Keywords: Examples; philosophy; conceptual creation; thinking; Slavoj Žižek

Om forfatteren:

Brian Benjamin Hansen er ph.d. i Filosofi (Aarhus Universitet, 2012). Siden 2013 adjunkt i filosofi ved VIA University College. Medlem af det filosofiske kollektiv Center for Vild Analyse. Forsker i eksistens og subjektivitet (lidelse, nydelse, frihed, galskab, det ækle mv.), samt kulturens og samfundslivets psykopatologier. Har senest udgivet *Handl!*, Forlaget Mindspace 2017 (med Henrik Jøker Bjerre) og *Det ækle*, Akademisk Forlag 2017 (red.).

Eksemplet som tænkemaskine: Med særligt henblik på Slavoj Žižek

Idioter for eksempler

“Jeg vil gerne begynde med en næsten narcissistisk overvejelse”¹, siger filosofen Slavoj Žižek i et af sine foredrag med henvisning til den særlige stil, som præger hans bøger (Žižek, 2006). “Hvorfor benytter jeg mig så ofte af eksempler fra populærkulturen?” Svaret er måske i første omgang ikke så overraskende. “Det simple svar er”, siger han, “at det er for at undgå enhver form for jargon, og for at opnå den størst mulige klarhed [...]”. Žižeks eksempler spiller umiddelbart den samme rolle, som de spiller i langt den meste sagprosa. Man bruger eksempler, fra det kendte og populære, når man skal formidle et komplekst begreb eller argument til et publikum, der ikke har den samme indsigt som én selv. Eksempler har en retorisk funktion. Det handler om at omsætte noget abstrakt til noget konkret; noget, som enhver idiot kan forstå.

De fleste læsere vil have bemærket, at det nærmest flyder over med eksempler hos Žižek. Eksemplerne kiler sig ind alle vegne, om det er en reklame for Coca-Cola, en hændelse ved Nelson Mandelas mindehøjtidelighed, de nyeste tendenser indenfor porno eller tegnefilmen *The Flintstones*. Filosofiske begreber kombineres med legende lethed med eksempler, som de fleste af os kan relatere til. Man skal dog ikke tro, at Žižek patroniserer sine læsere, for som han selv siger det, så er “den idiot, som jeg forsøger at formulere en teoretisk pointe så klart som muligt for [...] i sidste ende mig selv...”. Žižek

¹ Alle oversættelser i teksten er mine egne.

forsøger simpelthen at forklare sig selv, hvad det egentligt er, spekulativ filosofi og psykoanalyse går ud på.

Men der er også mere på spil i Žižeks brug af eksempler. For ikke bare er det sådan, at eksemplerne tydeliggør noget; de udfører også selv et stykke arbejde. Jeg vil i denne artikel hævde, at der er noget ganske særligt ved Žižeks brug af eksempler – noget særligt, som han andetsteds selv har kaldt “den materialistiske brug af eksempler” (Žižek, 2012, s. 364). Žižeks eksempler er ganske ofte overraskende: En Hitchcockfilm er ikke bare et eksempel på en gyserfilm, men potentielt også et eksempel på en lang række teoretiske begreber. Og mere endnu: Det er heller ikke bare sådan, at de givne teoretiske begreber simpelthen eksemplificeres, det er i tilgift sådan, at de ændres og udfordres af eksemplet. For Žižek er det heri, der ligger en særegen form for materialisme, hvor nye ting kan ske, selvom de ikke burde kunne.² Materialismen består ikke i, at eksemplet indeholder noget “konkret” (i betydningen solidt, håndgribeligt, håndterbart), modsat begrebernes abstraktioner. Den består snarere i, at de eksempler, vi her taler om, ikke umiddelbart synes at komme på plads, uanset hvilke begrebslige indramninger, man forsøger sig med.

Skønt eksemplet egentlig bare skulle være et eksempel på et begreb, synes det at indeholde et “mere”, som ikke rigtig kan placeres noget sted, og som endda skubber til selve begrebet. Og dermed er der ingen vej udenom for idioten, som måske egentlig gerne ville aflastes for tænkning: Hvis man ikke forstår teorien og bare gerne vil have et eksempel, er man ikke nødvendigvis bedre stedt med eksemplet. Eller sagt på en anden måde: Det første chok for idioten er, at han gennem eksemplet egentlig godt forstår, hvad teorien går ud på;

² En version af dialektisk materialisme han har formuleret og udfoldet i især *Less Than Nothing: Hegel and the Shadow of Dialectical Materialism* (2012) og *Absolute Recoil: Towards a New Foundation of Dialectical Materialism* (2014).

“teorijargonen” er kommet i kontakt med det daglige, almindelige sprog. Det andet chok for idioten er, at eksemplet, også selvom det stammer fra populærkulturen, måske endda er vanskeligere, mere udfordrende, end teorien var.

Eksemplet som intervention

Filosoffen Irene E. Harvey har formuleret det sådan, at “eksempler altid overgår enhver ramme, man forsøger at placere dem i” (Harvey, 2002, s. ix). Harvey er en af de få, der har beskæftiget sig indgående med eksemplets rolle i filosofisk tænkning, og hun har især undersøgt Jean-Jacques Rousseaus eksempelbrug gennem en dekonstruktiv linse. I denne artikels optik er det interessante ved Harvey netop formuleringen af eksemplets *exces*: Et eksempel sprænger altid dets begrebslige indramning, dets kontekst. Meget kort fortalt er det netop dette forhold, som ligger til grund for det, jeg her vil beskrive med den tilgang, at eksemplet ikke kun behøver at være en retorisk figur, der bidrager til omsætningen af ideer til forståelse, men også kan udføre et stykke arbejde, der bringer begreberne og tænkningen videre. Det er selvfølgelig klart, at eksempler meget ofte bare bruges for at illustrere, tydeliggøre osv. Men det at bruge et eksempel indeholder også altid minimalt kimen til en drejning af det begreb eller den ide, det egentlig blot skulle illustrere. Der er altid en skævhed i eksemplet, som gør, at noget andet kommer med ind. Og det er netop denne skævhed, der normalt opfattes som et deficit ved eksemplet, som kan vendes til en fordel. Žižek er en af mestrene i denne disciplin.

Žižek begynder ofte med et eksempel, man først bare tror, er en illustration af en *pointe*, fordi det er velkendt, næsten for oplagt, for dernæst at vise, hvordan der er langt mere i det. Sådan er det med Coca-Cola, som Žižek i flere sammenhænge har elaboreret på. I en forelæsning fra 1999 fungerer eksemplet simpelthen som åbner: “Jeg vil begynde med Coca-Cola” (Žižek,

1999). Og hvad er det så med Coca-Cola? Žižek viser os, hvordan det ikke er et helt almindeligt forbrugsprodukt, vi har mellem hænderne, når vi drikker en Coca-Cola. Drikken begyndte med at være medicin, og det har en efter alle standarder virkelig sær, ubeskrivelig smag. For Žižek bliver Coca-Cola hermed indgangen til en refleksion over det helt særlige “ekstra”, som vi er ude efter, når vi forbruger. “Coke is it!”, som reklamen siger det – og dette “it” ligger ikke i nogen af varens positive kendetegn, men i selve dets mystiske ekstra, den ekstra dimension af nydelse, som går hinsides vores basale behovs-tilfredsstillelse. I tilfældet med koffeinfri Coca-Cola Light er dette taget til sin yderste konsekvens, som Žižek beskriver det. Drikkens ernæringsbidrag er tæt på nul (der er ingen kalorier i), og samtidig er dens vigtigste ingrediens, koffeinen, taget bort: Vi drikker stort set ikke noget, og alligevel bliver vi ved og ved med at drikke det, næsten som om vi var tvunget til det. Žižek vrister eksemplet fri af dets ramme; det bliver anledningen til en kulturkritik, og vi får en analyse af de ubevidste-libidinøse koordinater, der ligger bag forbruget. I sidste ende har eksemplet filosofiske implikationer, fordi det kondenserer og udfordrer en række teoretiske indsigter. Som Žižek siger det: “Dette eksempel tydeliggør forbindelsen mellem tre begreber: Marx’ begreb om merværdi, Lacans om objekt a som mernydelse og overjegets paradoks, som Freud opdagede for lang tid siden” (Žižek, 1999). Alle tre begreber beskriver en excessiv og tvangspræget logik, hvor mere avler mere i et spil, som ikke slutter.

Normalt ville en tænker måske underordne eksemplet under ideen, men for Žižek er ofte det omvendt. Eksemplet kommer først; det overordnes teorien, og det overtager på en måde det teoretiske arbejde. Fra Cola-eksemplet kunne man nu bevæge sig videre mod andre eksempler (Žižek bevæger sig videre til Viagra, New Age-bevægelsen, postmoderne fædre osv.). Det er “bare” et eksempel, men det er et eksempel, som potentielt sætter tanken i gang. Det viser os noget, vi troede, vi nemt kunne placere i en bestemt forståelsesramme (Coca-Cola er et eksempel på et forbrugsprodukt og et brand), men sprænger

alligevel rammen (idet det også er et eksempel på forbrugets logik, overjegets paradoks osv.). Og netop idet det sprænger rammen bliver det for alvor frugt-bart rent teoretisk, for hermed kan vi begynde at tænke med eksemplet. Eksemplet arbejder, og det viser, at forholdet mellem begreber og eksempler ikke er låst fast.

Både vores almindelige forståelse af hverdagsfænomener, men også mere teoretiske grundforståelser udfordres gennem Žižeks eksempler. I *Less Than Nothing* bruger Žižek filmen *The Prestige* (2006), der handler om magikerne Alfred Borden og Robert Angier, til at sige noget om Hegels filosofi (Žižek, 2012, s. 531-532): Der er ifølge Žižek noget at sige om, hvordan de tre greb i et tryllesnummer (“the pledge”, “the turn” og “the prestige”) blotlægger hegeliensk dialektik. Der er selvfølgelig her, som i tilfældet med Coca-Cola, en særlig retorisk eller heuristisk gevinst ved at tale om *The Prestige* i stedet for Hegels *Åndens fænomenologi* – det berygtede og monstrøst-spekulative værk om fornuftens fremskridt gennem historien. Men det er også sådan, at man gennem eksemplet opdager noget i dialektikken, som man ikke vidste før, eller som endnu ikke var blevet formuleret på den måde. I en særlig scene i *The Prestige* vises et trick, som går ud på, at tryllekunstneren klones som sig selv og viser sig i den anden ende af rummet, mens den oprindelige person forsvinder, falder ned i en vandtank og druknes. Sådan fungerer “ægte” fornyelse, mener Žižek; noget bliver kun til noget andet med destruktion som mellemlid. Og sådan kan man netop også forstå hegeliensk dialektik. Dialektik er ikke tese, antitese og den smukke syntese, hvor de to første momenter opløftes til en højere enhed. Dialektik er snarere, at antitesen fuldstændig destruerer tesen, så noget nyt kan opstå. Er det ikke netop også sådan, Jesu’ død på korset skal forstås? Han døde virkelig, selve Gud døde i skikkelse af Jesus, så noget nyt, menigheden, kunne dannes og opstå omkring ham.

Også her er det sådan, at eksemplet åbner en tankerække op. Det er ikke bare sådan, at filosofien og psykoanalysen pludselig finder sted i en Hollywood-film, det er også sådan, at denne film måske tillader os at se helt nye sider af forholdet mellem destruktion og dialektik. Eksemplet med Coca-Cola og eksemplet med *The Prestige* viser, hvordan eksempler, vi alle kender til, kan bidrage teoretisk. Vi troede, vi vidste, hvor vi skulle placere disse eksempler (Coca-Cola er et eksempel på en forbrugsvarer, og *The Prestige* er et eksempel på en Hollywood-film), men vi finder for det første ud af, at det ved vi faktisk ikke helt, samtidig med at vi finder ud af, at de skubber til noget i vores tænkning. *The Prestige* skubber på en ret grundlæggende måde selve Žižeks teoretiske basis, nemlig Hegels filosofi; måske er dette et tilfælde, hvor Žižek måske egentlig bare gerne ville illustrere (*The Prestige* illustrerer dialektik), men pludselig finder ud af, at der er mere at sige; at *The Prestige* har et ekstra lag, og at idioten skal i gang med at tænke.

Eksemplet intervenserer, dvs. det “kommer i mellem” på en anden måde, end det skulle. Det sætter begreberne i bevægelse; kan de overhovedet fange det eksempel, som præsenteres? En del af lystens ved at læse og tænke med Žižek, ligger netop i dette forhold. Vi ser ikke bare, hvordan almindelige ting som tegnefilm og tandpasta kan bruges ind i filosofien, men endda hvordan eksemplet selv tilvejebringer og igangsætter ny tænkning. Det er således, eksemplet bliver den genre, som selve Žižeks teori kan skrives i: Eksempler skal normalt bare tjene begrebet og lette forståelsen, men de spiller alligevel aldrig kun den rolle, hvilket Žižek med årene er blevet helt bevidst om. Dermed er næsten hvert eneste af Žižeks eksempler også en lille gave, en lille overraskelse. Eksemplet skaber en kile mellem det, som skal eksemplificeres, og sig selv som eksempel. Heri ligger Žižeks grundmanøvre.

Eksempelstrategier

Man vælger sine eksempler. Men måden, man vælger sine eksempler på, er afgørende for, hvad man får ud af dem. Man kan vælge eksempler, som blot skal illustrere (selvom de aldrig kun gør det), men man kan også aktivt vælge mere kritiske og udfordrende eksempler. I forhold til Žižeks eksempler vil jeg hævde, at der helt overordnet er to måder, han strategisk går til sine eksempler på. Han tager enten et eksempel, som er solidt placeret i en given ramme, eller som man troede, bare skulle illustrere noget, og giver det en ny drejning. Eller han tager et temmelig perifært eller særegent eksempel i forhold til det, som er på spil, og viser, hvordan det alligevel er centralt for emnet og giver det en ny dimension. I begge tilfælde bliver eksemplerne således motorer i genereringen af ny tænkning.

Žižeks behandling af Coca-Cola, som jeg allerede har været inde på, tilhører den første strategi. *The Prestige* gør det også i den forstand, at det først egentlig bare skulle illustrere dialektik, men i stedet kortsluttede begrebet. I denne kategori kunne man også nævne Žižeks behandling af Kinderægget (Žižek, 2003, s. 144). Som Žižek fortæller det, blev han en gang udfordret til en familiefest: Du er filosof, du er så klog, du må da kunne sige noget om Kinderægget – det lille chokoladeæg til børn med en gave indeni. Vedkommende fik en overraskelse, fortæller Žižek, for han kunne rent faktisk give sin sarkastiske udfordrer et langt, detaljeret svar. For Žižek er Kinderægget mere udfordrende, end man skulle tro: På samme måde som Coca-Cola indeholder det noget ekstra, som har at gøre med selve det begær, der ligger bag det at forbruge, måske endda for det at interessere sig for ting overhovedet. Kinderægget er nemlig ikke bare chokolade, men chokolade med et hulrum, hvori der ligger en lille gave (som regel et plastiklegetøj), og er det ikke netop det perfekte billede på begæret, spørger Žižek? I lacaniansk optik er begæret noget, der går hinsides vores behov. I det ene øjeblik er det en ny kjole, men i næste øjeblik er det et par nye sko, og så er det en taske osv. osv.,

vi begærer og bare *må* have. Begæret er knyttet til en mangel, idet vi aldrig får netop det, vi begærer, men samtidig er der en mystisk exces ved det, som ligger i fantasien om faktisk at få dét, “it” (i Coca-Cola sprog), som kompletterer os. Og netop her tilføjer Kinderægget en ny dimension, for ægget er et “resultat af den risikable strategi faktisk at materialisere, synliggøre, denne mystiske exces” (ibid., s. 145). Hermed er ægget også indgangen til en overvejelse over den type af produkter, der altid lover “20% mere i dåsen” eller “køb denne pakke smør og vind en bil”. Men Žižek stopper naturligvis ikke her; der er meget mere at sige. For måske kan æggets strategi sammenlignes med strategien i de gamle græske vaser, som Martin Heidegger har analyseret så nøje. For Heidegger er vassen en særlig, hellig ting ved det, at den formgiver et hulrum eller et intet – på samme måde er det nemlig med væren selv ifølge Heidegger, også den fremtræder på baggrund af et intet. Heidegger beskriver vassen som en “Ting” (med stort T), netop fordi den aldrig bare er tom: Når den ikke indeholder ris eller korn, indeholder den selve intet. Man bliver hermed fristet til, siger Žižek,

at læse den græske vase sammen med Kinderægget som to versioner af Tingen i Vestens historie, den hellige Ting ved dens begyndelse, og det latterlige merchandise ved dens slutning: Kinderægget er vores vase i dag... (ibid., s. 147).

Og herfra går Žižek *endnu* videre, mod menneskerettigheder, racisme osv. osv. (Senest har Center for Vild Analyse taget tråden op og analyseret en ny reklame for Kinderægget med Lacans begreb om angst, der består i at komme for tæt på Tingen (Center for Vild Analyse, 2018)).

Igen er Kinderægget ikke “bare” et illustrativt eksempel, for ægget spidsformulerer noget. Der fremviser noget på en næsten eksemplarisk måde. Det gælder for både Coca-Cola og Kinderægget, at de for Žižek er “ultimative varer”, de er ultimative eksempler på forbrug. Selvom de i en vis forstand er

trivielle og almindelige, taget ud af hverdagskulturen, er de samtidig det hidtidige toppunkt i bevægelsen af det felt, vi kalder forbrug. Og selvom de er placeret midt i en ganske bestemt forståelsesramme, har de alligevel en dimension mere, som man kan vråde mere og mere ud af, hvis man forsætter med at spørge til dem. Flere af Žižeks læsninger af Hollywood-film, f.eks. *Batman* eller *Kung Fu Panda*, for så vidt også Hitchcocks film, har denne dimension. Vi troede, vi vidste, hvad de film drejede sig om. Men når Žižek tager dem op, får de altid et twist: Hvad nu, hvis Jokeren er den sande helt i *Batman*? Hvad nu hvis *Kung Fu Panda* er ideologi i sin reneste form, uanset (eller netop på grund af) dens ironiske forhold til værdier og autoriteter? Žižek spiller på det, vi forventer i et eksempel – og vi forventer som regel, at det blot illustrerer eller tydeliggør pointen – og det, han effektivt kan producere af omvendinger og kontraintuitiv tænkning.

Hvordan finder man de eksempler, som Žižek er så god til at finde?

Kunsten er at læse kulturen, verden (og filosofien) med “jævntsvævende opmærksomhed”, som psykoanalysens fader, Sigmund Freud, sagde det. Den jævntsvævende opmærksomhed kræver, at den, der analyserer, ikke leder efter noget bestemt, og slet ikke noget bestemt “positivt”, men snarere orienterer sig efter det, der er ubestemt. Den jævntsvævende opmærksomhed er en særlig form for lytten, hvor analytikeren stiller analysanden et rum til rådighed, hvor man kan høre det, som normalt ikke kan lade sig høre; de små brud i talen, de ting, der ikke kan formuleres lydefrit, men skurrer en smule og ikke kommer direkte igennem. Når Žižek finder eksempler, analyserer han netop med jævntsvævende opmærksomhed. Det kræver ikke en særlig metode. Næsten tværtimod. Den jævntsvævende opmærksomhed er “det metodiske fravær af metode”, som filosofen Kirsten Hyldgaard har sagt det (Hyldgaard, 2018). Det kræver snarere en særlig indstilling, en villighed til at høre det uhørte. Med den jævntsvævende opmærksomhed finder man aldrig det, man søger efter, men altid noget andet. Med den rette frekvens, og lidt held, snubler man over noget interessant.

Nogle eksempler lader sig måske lettere høre end andre. Det gælder nok især i forhold til den anden af Žižeks eksempelstrategier, nemlig at vælge et temmelig særegent eksempel og genfortolke et felt gennem det. Žižeks behandling af hændelserne i Abu Ghraib-fængslet i 2003-2004 under Irakkrisen adlyder denne anden strategi (Žižek, 2009, s. 144-148). Umiddelbart var især amerikanerne dengang selvfølgelig hurtige til at proklamere, at de mishandlinger, der foregik af irakiske krigsfanger i Abu Ghraib-fængslet, var et isoleret fænomen, der ikke havde noget at gøre med amerikanske værdier om demokrati og personlig værdighed. Der var tale om en enkeltstående hændelse udført under helt særlige omstændigheder, sagde de. Men netop her slår Žižek til: Selvom der er tale om en helt særlig hændelse, kan den alligevel, og netop derfor, være et godt eksempel. Strategien ligger også her tæt op ad Freuds: Man må netop fokusere på det skæve, det mærkværdige, det, som Freud kaldte ”symptomer”, for at nå frem til en ny forståelse af noget. Freud fokuserede blandt andet på drømme, fortællelser, fejlhandlinger osv. og hævdede, at de havde noget meget centralt at sige os, også selvom de ikke umiddelbart kunne gribes i et simpelt greb (se også Hansen, 2016). Således netop med Abu Ghraib, der næsten er en slags fejlhandling i meget stort format. Žižek går i eksemplet blandt andet ind på den særlige form for psykologisk ydmygelse, der kendetegnede det, som skete i fængslet: At fangerne blev stillet op i seksuelt nedværdigende positioner, blev slæbt nøgne afsted i hundelænker osv., alt i mens fangevogterne tog billeder af opstillingerne, hvor de selv poserede med store smil ved siden af. Hvad nu, hvis alt dette rent faktisk viser os, hvad kultur og værdier *også* består i? “For enhver, som er bekendt med den amerikanske livsstil”, skriver Žižek,

fremmanede fotografierne umiddelbart den obskøne underside af den amerikanske populærkultur – for eksempel de initieringsritualer, der benytter sig af tortur og ydmygelser, som man skal gennemgå for at blive accepteret i en lukket kreds

(Žižek, 2009, s. 145). Abu Ghraib er naturligvis ikke det første eksempel, man ville give, hvis man skulle sige noget om amerikanske værdier og amerikansk kultur, men netop på grund af dets særlige, "kritiske" status kommer der alligevel noget vigtigt til udtryk gennem det. Eksemplet bliver for Žižek centralt, fordi det, på en bagvendt måde, sætter begrebet om "amerikanske værdier" i bevægelse.

I noget mindre skala har Žižek foretaget en lignende brug af en hændelse, som udspandt sig ved mindehøjtideligheden for Nelson Mandela i 2013. Alle verdens ledere var indbudt til ceremonien for den oprørsleder, der helt frem til 2008 stod på USA's terrorliste. Fra talerstolen lød en række temmelig forblommede ord om fred og solidaritet (midt i en verden af stadige krige og magtanvendelse), og for ligesom at toppe selvgodheden var der også ansat en tegntolk, så selv døve kunne få talerne med. Problemet var bare at tegntolken, Jantjie, oversatte talerne på sin helt egen måde, og i hvert fald ikke i tråd med noget anerkendt oversættelsessystem. Kort sagt var de bevægelser, Jantjie foretog, fuldstændig ukoordinerede og meningsløse, selvom han udførte dem med stor alvor. For Žižek var det imidlertid et perfekt eksempel, et perfekt symptom. Jantjie var selve sandheden om hele den selvgode ceremoni. For hvad nu, hvis Jantjies mærkelige fægterier var henvendt til den fattige underklasse af sorte, som ikke var til stede ved ceremonien: "De var den Manglende Anden, som Jantjie signalerede til, og hans meddelelse var: Disse højtstående personer bekymrer sig virkelig ikke om jer" (Žižek, 2013).

Nogle gange står eksemplerne forholdsvist råt hos Žižek, og man skal selv arbejde videre med dem. Andre gange følger Žižek selv op og kombinerer videre på dem. Enten ved at bringe det oplagte eksempel i kontakt med det mere særegne (fra Coca-Cola til Viagra, New Age-bevægelsen, postmoderne fædre osv.), eller ved at bringe det særegne i kontakt med det kendte (fra Abu Ghraib til optagelsesritualer på kostskoler, David Lynch osv.). Hvad Žižek gør, er at foretage en slags stramning af skruen med en række eller en serie af

eksempler. Han får dem til at danse rundt om en pointe, som ikke kan formuleres direkte, men som måske mere kan antydes. Heri ligger en særlig tilgang til kultur- og ideologikritik. For Žižek handler det ikke om at vise helt bestemte mønstre i kulturen eller bestemte ideologiske mekanismer, som gælder i alle tilfælde. Snarere handler det om at vise, hvordan vores kulturelle praksisser baserer sig på ubevidste koordinater, som ikke er klare for os, der deltager i dem, og endog heller ikke helt klare for den, der analyserer. Žižek har dermed ikke altid et bestemt sted, han skal hen med sine eksempler. Hvad han skal med dem, er først og fremmest at vise, at der er mere på spil, end vi har begreb om.

Filosoffen Robert Pfaller var, i artiklen “Interpassivity and Misdemeanors: The Analysis of Ideology and the Žižekian Toolbox”, én af de første, der gjorde opmærksom på Žižeks særlige brug af eksempler. Pfaller har godt greb om kulturkritikken i Žižeks eksempler, og han har en række fremragende pointer omkring Žižeks brug af serier af eksempler, dvs. hvordan Žižek associerer fra det ene eksempel til det næste og på den måde skubber til begreberne. Pfaller fokuserer i sin artikel blandt andet på Žižeks analyse af vore dages forhold til tro. Skønt vi ikke mener, vi er særligt troende i den vestlige kulturkreds, findes der alligevel eksempler på, at vi tror – og ifølge Žižek har disse eksempler noget centralt at sige os: Det er ikke sådan, at vi i dag direkte tror; det er mere sådan, at vi ikke tør udfordre de trosstrukturer, der findes omkring os, og får os til at udføre visse sociale ritualer og praksisser, hvorved vi indirekte kommer til at tro på, at der er en højere mening med dem et eller andet sted, som vi bare ikke selv kan overskue. Men hvordan kommer han frem til den pointe? I denne konkrete analyse er der, som Pfaller bemærker, fire trin, dvs. den består af en serie eller kombination af fire eksempler (se Pfaller, 2007, s. 35-37) – Žižeks oprindelige analyse findes i *The Sublime Object of Ideology* (Žižek, 1989, s. 34-35). Først undersøger Žižek det tibetanske bedehjul. Man skriver en bøn ned på et stykke papir, putter papiret ind i en lille mølle og drejer møllen rundt. Imens kan man så lave alt muligt andet – man kan i

øvrigt være dybt kritisk overfor hele den buddhistiske tro – men bedt bliver der stadig. Andet skridt er at inddrage Lacans analyser af det græske kor – i de græske tragedier står koret for de “korrekte” reaktioner på det, som sker på scenen. Koret er “das Man”; de udgør det, “man” mener, om de scener, der udspiller sig, hvad der er godt og slet osv. Imens kan man tænke sit om det latterlige stykke, der bliver spillet, men de korrekte følelser bliver stadig udtrykt. Jeg tror måske ikke selv på, at det, der foregår, giver mening, men jeg bliver alligevel siddende på min plads og spiller rollen som én, der har haft en fin aften i teatret – for hvad nu, hvis det bare er mig, der ikke lige forstår stykket? Nu sættes der imidlertid trumf på. Žižek inddrager dåselatteren på tv. Er dåselatteren ikke netop et moderne kor? Vi kommer hjem efter en lang dag, smider os foran fjernsynet, og selvom vi ikke griner af det, som foregår (læg mærke til hvor sjældent, man rent faktisk griner af *sitcoms*), har vi alligevel siddet der hele aftenen; vi har “grint på anden hånd”, kan man sige, gennem den bandede latter, der kører i sløjfe på fjernsynet. Vi tager ikke vores egen kritik af eller modstand mod rituallet alvorligt; hellere end at tage denne kritik alvorligt, med alt hvad det ville indebære, vil vi forsætte med at opretholde en tro på “systemet”: Systemet giver os i det mindste en plads at udfylde, som dem, der drejer på møller, går i teatret og griner af tv-shows om aftenen. Hvis vi følger Žižek videre, bindes sløjfen med det sidste eksempel, der tager form en vittighed, nemlig vittigheden om hønen og kornet. En mand, der tror, han er et korn, og som er bange for, at en høne vil spise ham, helbredes af en psykiater, der får ham overbevist om, at han ikke er et korn. Kort efter kommer manden dog løbende ind på klinikken igen, ”hjælp, jeg mødte en høne og blev bange for, om den ville spise mig!”, psykiateren forsøger at berolige ham, “men hør nu, du ved jo nu, at du ikke er et korn, men et menneske”, “ja”, siger patienten, “jeg ved det – men ved *hønen* det?”

Det er som om, Žižek går frem med en form for analytisk forsigtighed i tilfældet med disse fire eksempler. De bliver først gradvist til et eksempel på det, som Žižek gerne ville angribe, nemlig vores forhold til tro i dag.

Eksemplerne bliver netop heller ikke eksempler på en meget bestemt pointe, men fungerer igen mere som interventioner. Man bevæger sig gennem eksemplerne, der nogle gange kun meget løst associerer til hinanden, men som alligevel omhandler det samme teoretiske problem. Flere eksempler hjælper for så vidt læseren videre, men ikke ved at udpege præcist, hvad det drejer sig om. Eksemplerne skal netop ikke præcisere noget, de skal åbne noget. De er eksempler på det, vi ikke er færdige med at tænke.

Genplacering, gentagelse og generalisering

For en materialist, siger Žižek i hovedværket *Less Than Nothing*, er det sådan, at der

altid er mere i eksemplet, end det, det eksemplificerer – med andre ord truer eksemplet altid med at underminere det, det skulle eksemplificere, idet det giver krop til det, det eksemplificerede begreb selv fortrænger eller ikke kan håndtere (Žižek, 2012, s. 364).

Her formulerer Žižek i en nøddeskal det særlige ved eksempler, som tænker. Det er som om, der er en hel filosofisk tilgang indlejret i det lille citat; en hel praksis omkring det at arbejde med eksempler. Kan man med det citat, og med Žižeks eksempler i baghovedet, indkredse nærmere, hvori et godt eksempel består, og hvordan man kan arbejde med det? Det vil jeg forsøge at gøre i den resterende del af denne artikel vil hjælp af tre begreber, som jeg mener gælder for det gode, materialistiske eksempel:

Det skal kunne genplaceres, det skal kunne gentages, og det skal give anledning til generalisering.³

Først genplacering. For det gode eksempel gælder, at det sprænger den forståelsesramme, det var sat i, eller at det ikke rigtig finder en forståelsesramme, der passer. Det vrister sig løs og viser noget overraskende. Kunsten består nu i at arbejde videre med eksemplet, dvs. blive ved med at forsøge at placere det i forskellige rammer. Måske er Coca-Cola ikke blot en tilfældig sodavand, men indeholder en hel del spekulativ filosofi? Ved at genplacere eksemplet vender man eksemplets uoverensstemmelse med sin begrebslige ramme fra et deficit til et aktiv. Det er ikke eksemplets skyld, hvis det ikke lige passer helt ind – det er rammens! Og hvis eksemplet er godt, kan man blive ved med at genplacere det; man kan blive ved med at vriste mere ud af det.

Heri finder vi et første kriterium for et godt, materialistisk eksempel. Der er ved denne type af eksempel en uafgørlighed på spil, som ikke kan bortreduceres, idet den er strukturel. Eksemplet skal ikke passe til sit begreb, men begynder først at blive interessant, idet der er noget, som ikke umiddelbart stemmer. Hvis en fremmed sprogbruger beder mig om at give et eksempel på “en stol”, vil de fleste sige, at det giver mening, hvis jeg går hen og trækker en køkkenstol frem fra bordet og viser ham den. Jeg har givet et passende eksempel. I den klassiske filosofis sprog, hos Immanuel Kant, kunne man sige, at jeg har “subsumeret” den konkrete stol under begrebet stol. Der er dog mere på spil i det materialistiske eksempel. Det kan ikke subsummeres. Eksemplet skal snarere give anledning til refleksion; det skal kunne genplaceres i forskellige teoretiske universer. Hvis eksemplet umiddelbart kan placeres, er det ikke interessant, men hvis det bliver ved

³ Skønt det ikke er mit primære ærinde, kommer jeg hermed også til at kvalificere, hvad Žižek mener med “materialisme”; hvad det vil sige, at noget “ekstra” dukker op i eksemplet, selvom det egentlig ikke burde kunne.

med at kunne genplaceres, er der noget ved det. Meget afhænger naturligvis her af den tænker, som forsøger at fange noget nyt i eksemplerne, og det kan altid senere vise sig, at et eksempel alligevel kunne genplaceres eller indeholdt en dimension mere. Der er ikke nogen sikker metode til at “afsløre” materialistiske eksempler (jf. det metodiske fravær af metode i den jævnt-svævende opmærksomhed); det bedste, man kan sige, er, at det altid er nogen, man snubler over, måske næsten irriterer sig over – hvorfor kan jeg ikke placere dette eksempel? Hvorfor kan jeg ikke blive færdig med det?

Man kan også sige det på den måde, at eksemplet er godt, hvis der er noget originalt eller singulært ved det, dvs. noget enestående. I dette første kriterium for det gode eksempel ligger, hvad man kunne kalde en slags “excessiv hermeneutik”, som betyder, at man kan blive ved med at spørge til det, forsøge med nye fortolkningsforslag osv. Eksemplet fungerer som en relativt afgrænset del eller enhed, men alligevel er der noget ubegrænset ved det. En bestemt del begynder at leve sit eget liv, hvis man skulle tale med hermeneutikken: Denne ene del kan ikke optages i en helhed, men bliver ved at producere nye helheder. Det hermeneutiske spørgsmål, som på denne måde stilles, og som ikke kan besvares endegyldigt, er: Hvad er dette et eksempel på? At eksemplet ikke umiddelbart kan placeres i en given teoretisk ramme, men sprænger rammerne, kan som regel meddeles til og bekræftes af andre og således overgå den udforsker, der gav eller fandt eksemplet i første omgang. På en måde er det netop udforskerens første skridt simpelthen at berette sit eksempel for andre og dermed forsøge at universalisere dets singularitet, samt begynde at undersøge forskellige fortolkningsforslag.

Man kan som sagt kalde det forhold ved eksemplet, at det bliver ved med at producere fortolkninger, for en slags excessiv hermeneutik. Men der er også mere i det gode eksempel end denne vilde produktion. Eller rettere kan man måske sige det på den måde, at der noget, som næsten “skjuler sig” bag denne excessive hermeneutik, selvom det på sin vis er tæt knyttet til den, nemlig at

der er noget ved eksemplet, som står fast. Ethvert eksempel hos Žižek er et forsøg på at udpege et punkt, som forener eksemplets karakter af at være “ikke-dét” med den karakter at være “dét”. Sagt på en anden måde: Der er noget i eksemplet, som ikke kan udtømmes, uanset hvor mange og hvor vilde fortolkninger, vi forsøger os med, og hvor mange teorier, vi skaber rundt omkring det, *og det er selve dét, som står fast i eksemplet*. Eksemplet viser sig som materialistisk eksempel netop i dets egenskab at give form til en teoretisk umulighed, til et ikke-forhold i teorien. Det materialistiske eksempel opstår derfor der, hvor et eksempel sætter sig fast og bliver ved med at melde sig. Her kommer vi frem til eksemplets gentagelse.

Som Žižek siger det i den videre beskrivelse af det materialistiske eksempel:

En materialist [...] har det med tvangspræget at vende tilbage til det samme eksempel; det er det bestemte eksempel, som forbliver det samme i alle symbolske universer, mens det universelle begreb, som det skulle eksemplificere, fortløbende ændrer form, så vi får en mangfoldighed af universelle begreber, der cirkulerer om et enkelt eksempel. [...] Det materialistiske eksempel er således en universel Singularitet: en singulær størrelse, som vedbliver som det universelle gennem mangfoldigheden af dens fortolkninger (ibid.).

Vi må “tvangspræget” vende tilbage til det igen og igen, lade det gentage sig, spille det igennem, blive ved med at bruge det, undersøge dets singulære kerne. Det centrale er, at noget i eksemplets forhold til begrebet provokerer i dets andethed i en grad så denne andethed selv må antages som en et slags “løsen”, dvs. en formel, der afslører et sted, hvorfra tænkningen henter sin energi. Eksemplet må genplaceres, som jeg sagde det, men for at gøre det, må man først og fremmest gentage det, insistere på det. Netop heri ligger også en væsentlig måde at bruge et eksempel på, nemlig som den intervention

i tænkningen, den er. Nogle gange er Žižeks eksempler hverken til for at illustrere noget, og heller bare for at åbne noget, men slet og ret ændre noget. Han forsøger at få et eksempel til at virke som det anstød, der giver os lov til at tænke kontraintuitivt om en sag, eller måske næsten til at “snyde” de normale måder at argumentere og tænke på.

Er det ikke netop sådan, Žižek bruger vittigheden om jøden Rabinovitch, som han konstant vender tilbage til (se f.eks. Žižek, 2012, s. 242, 393, 477, 534, 636 – fem gange, fem forskellige steder i én bog)? Vittigheden udspiller sig i det tidligere Sovjetunionen, hvor Rabinovitch ønsker at emigrere. Da bureaukraten på emigrationskontoret spørger ham, hvorfor han dog ønsker det, har han to grunde: “Den første er”, siger han, “at jeg er bange for at blive forfulgt, hvis nu Sovjetunionen falder – måske får vi jøder skylden for alt, hvad kommunisterne har gjort?” “Det skal du ikke bekymre dig om”, siger bureaukraten: “Intet kan forandre sig i Sovjetunionen! Det kommunistiske styre vil vare for evigt!” “Ok”, siger Rabinovitch, “det er netop min anden grund”. For Žižek er det som om, denne vittighed bliver ved med at give. Det er ikke bare det, at man kan fortolke og bruge den på utallige måder – det er også det, at uafgørligheden i den i sig selv er et teoretisk udsagn. Vittigheden snyder den almindelige logik: Rabinovitch’ sande udsagn (“jeg er bange for, at det kommunistiske styre aldrig falder”) kommer kun igennem på baggrund af at stå i modsætning til hans første udsagn (“jeg er bange for, at det kommunistiske styre falder”). Der er ret beset ikke noget argument her i nogen klassisk forstand, og vi må sætte vores ambitioner om en udtømmende forklaring på pause. Alligevel fungerer eksemplet. Det fungerer netop som en vittighed, nemlig ved at tilbyde os noget, der vender op og ned på vores vante former, forestillinger, talemåder osv. Vi forventer på en måde stadig, at eksemplet vil os noget, men dette “noget” synes slet ikke at gå op med noget velkendt begreb eller skema, og derfor må vi tvangspræget vende tilbage til det igen og igen. Vi må gentage eksemplet, men netop ikke fordi, det er perfekt, snarere omvendt fordi det er en sten i skoen.

I den excessive hermeneutik er der en fornemmelse af, at eksemplet må tilhøre en form for (endnu ubestemt) videnshorisont. Vi bliver ved med at producere nye fortolkninger, netop fordi vi forventer, at en given tolkning på et eller andet tidspunkt vil vise sig at passe, så eksemplet “går op” med en given forklaringsramme eller teori. Eksemplets gentagelse viser imidlertid, at denne fuldendelse er en fantasi. Derfor ligger der også en ny opgave for den materialistiske tænker her. Kunsten er egentlig ikke at producere flere fortolkninger af eksemplet, men simpelthen at være tro mod selve den fiksering af tænkningen, som har fundet sted i det. Idet denne opgave ikke handler om at udvikle nye perspektiver og fortolkninger, handler den imidlertid om selve betingelsen for denne åbning. Hvor paradoksalt det end kan lyde, er betingelsen for, at eksemplet åbner sig og producerer nye fortolkninger, at det samtidig er fikseret, eller at det antages og anerkendes som noget, der fikserer tanken.

Kunsten er først og fremmest at tage imod den opgave, eksemplet stiller mig, dvs. at acceptere, at eksemplet tænker. Der findes en række tænkere, som accepterer dette forhold. Det er værd at bemærke om Freud, at han i sine tre første store bøger om det ubevidste – *Drømmetydning* fra 1900, *Hverdagslivets psykopatologi* fra 1904 og *Vitsen og dens forhold til det ubevidste* fra 1905 – på en helt excessiv måde benytter sig af eksempler. Især vil jeg fremhæve et særligt kongeeksempel, der på en måde sætter det hele i gang for Freud, nemlig den første drøm, der for alvor foldes ud i *Drømmetydning*; drømmen om Irmas injektion (se Freud, 1985, s. 95; se også Hansen, 2016). Freud drømmer om sin patient Irma og en række af hendes symptomer, og om, hvordan han ikke kan hjælpe hende, hvordan en række personer omkring fritager ham for skyld, samtidig med at drømmen trækker ham længere og længere ned i et vortex af gådefulde syn og matematiske formler. Freud kommer ikke til rette med denne drøm; den skulle være et eksempel på hans teori om, at drømme er ønskeopfyldelser, men den viser sig ikke at passe ned i denne simple teori, den bliver ved med

at insistere – og Freud tager imod den opgave, eksemplet giver ham. Han slipper ikke drømmen, han accepterer eksemplets teoretiske udfordring. Han lader sig fikser af eksemplet. Man kunne også hævde, at Søren Kierkegaards læsninger af passager i det Gamle Testamente har samme karakter. I værket om Abraham og Isak, *Frygt og bæven* (1843), diskuterer Kierkegaard den umulige handling at ofre sin egen søn. Der er noget her, som er underligt, næsten absurd, men som fikserer tanken, holder den fast. Marxisten og kulturanalytikeren Walter Benjamin kan også lægges til disse tænkere, og han er måske faktisk den, der har beskrevet mest præcist, hvad er på spil, i sine "Historiefilosofiske teser". "Til tænkning hører ikke blot tankernes bevægelse", skriver han, "men i lige så høj grad deres fiksering" (Benjamin, 1973, s. 190). Benjamin er i færd med at beskrive en materialistisk historieskrivning, og han skriver videre, at den historiske materialist udelukkende går ind på de steder, hvor historiens homogene forløb sprænges: "Hvor tænkningen pludselig standser i en konstellation, der er mættet af spændinger, der tildeler denne et chok, gennem hvilket den udkrystalliserer sig som monade" (ibid.). Benjamins kompakte prosa beskriver her et punkt, hvor tanken hænger fast, om det er i beskrivelsen og refleksionen af et oprør, der aldrig blev til det, det kunne, eller et kunstværk, der indeholder løfter, som aldrig blev indfriet. Kunne man ikke bruge Benjamin til at læse Freuds drøm om Irma med? Drømmen om Irma er en konstellation, der er mættet af spændinger, og tænkningen tildeles et chok, som gør, at den må knuge sig sammen, som en monade, om dette eksempel.

For Žižek er det især hans eksempler på handlinger, der fungerer som fikserende for tanken. En handling er for Žižek altid overraskende; den bryder med de givne koordinater. På den måde giver selve handlingens begreb netop plads til et eksempel, der udtrykker mere, end det egentlig skulle: Der er eksemplet med Keyser Söze fra filmen *The Usual Suspects* (1995), som trænges op i en krog, men udfører den handling at ofre hele sin familie for at gøre sig fri fra sine forfølgere. Der er eksemplet fra José Saramagos bog

En beretning om klarsyn (2004), hvor borgerne i en by undlader at stemme til et byrådsvalg, hvilket bevirker, at magten bliver paranoid og ender med at opløse sig selv. Men der er også eksemplet med demonstranterne fra Occupy Wall Street, der har indset, at der ikke er grund under fødderne hos børs-spekulanterne, og som har taget den fulde konsekvens af det. Alle disse eksempler kan foldes langt mere ud og indeholder værdifulde betragtninger hver især (og på meget forskellige måder), men det afgørende ved dem alle er, at de indeholder et sats: Eksemplerne passer ikke til noget almindeligt begreb om en handling, og derfor må man holde fast. Man må holde fast i eksemplet, lade sig fiksere af det, hvis man skal kunne bruge det til noget. Man kan arbejde med disse eksempler i genplaceringens register, og man kan opsøge flere af dem, men man kan også simpelthen insistere på dem i gentagelsen. I det materialistiske eksempel falder ikke-dét direkte sammen med dét, som jeg formulerede det. Et godt eksempel intervenserer direkte i vores tænkning, det destabiliserer og fikserer den i dette chok. Kunsten er at blive i stand til at leve med dette chok. Hvis der findes en etik for eksemplet, så er det her. Spørgsmålet er nu ikke mere: Hvad er dette et eksempel på? Det er snarere: Hvordan kan jeg være tro mod dette eksempel? Hvad skal jeg gøre for at blive ved med at holde mig til det? Hvordan kan jeg blive ved med at placere mig i den (teoretiske) konflikt, som eksemplet optegner?

Og her kommer vi til det sidste kriterium for det gode, materialistiske eksempel, som supplerer genplacering og gentagelse, nemlig generalisering. Man kan sige det sådan, at selve gentagelsen bevirker noget; først og fremmest danner gentagelsen baggrund for genplacering og dermed et væld af fortolkninger, men den skaber også noget mere. Der er noget, som melder sig i selve gentagelsen af eksemplet, og som "sætter sig" i et nyt forhold mellem et eksempel og et begreb. Man kan argumentere for, at det er det, som sker for Freud, idet han opdager det ubevidste; han opdager det først og fremmest gennem en række eksempler, som ikke passer ind i gængse begreber. Det samme er på spil med Žižeks handlingsbegreb: Det er først

gennem eksemplet, at det retroaktivt kan udfoldes. Det er på en måde ved at lægge fuld vægt på et upassende eksempel, at begrebet om dette eksempel kan gives.

Det er det, man kunne kalde “at sætte et eksempel” (se også Jøker Bjerre, 2016). At sætte et eksempel handler ikke om, at man påstår eller insisterer på, at et bestemt eksempel skal danne model for andre, efterfølgende eksempler. At sætte et eksempel vil i en materialistisk optik sige, at noget singulært fastholdes som formular for et nyt begreb. I Freuds inaugurerende drøm om Irma er der noget, der ikke falder på plads, men det er alligevel netop det, eksemplet giver form til, ved at skurre mod gængse begreber. Man kunne sige, at i eksemplet formgives teoriens eget problem med sig selv. Tænkningen får derfor ikke blot nyt indhold, men en ny form gennem eksemplet. Begrebet skal kunne kapere noget andet end sig selv, det skal være struktureret på en anden måde. Ved at sætte et eksempel sættes et nyt begreb eller et allerede etableret begreb får en anden form. Begrebet var ikke først “sig selv”, hvorefter der kunne gives eksempler på det; omvendt opstod det først som sig selv, idet eksemplet, dets Andet, blev sat.

Langt det meste arbejde med materialistiske eksempler foregår for så vidt indenfor rammen af allerede etableret materialistisk tænkning, hvor eksempler genplaceres, gentages og generaliseres i optikken af f.eks. “det ubevidste”, Kierkegaards “tro”, Žižeks “handling” osv. Som sådan opererer de fleste eksempler på et “ontisk” niveau, hvor det materialistiske eksempels ontologi udnyttes i tjeneste af kulturanalyse, samtidsdiagnostik eller interventioner i forskellige felter; æstetik, politik, kunst, hverdagsliv, sport, økonomi osv. Men potentialet i det materialistiske eksempel ligger i, at det kan skabe nye begreber. Eksemplet kan skabe nye begreber, hvilket er modsat den tilgang, der vil hævde, at begreberne altid er der først. Dermed også sagt, at det er en anden slags begreber, der skabes med et materialistisk eksempel – de er som nævnt anderledes struktureret – men der er stadig tale om

begreber, der har universel karakter. Begrebet om det ubevidste er, skønt givet gennem dets eksempler, et forsøg på at omtale noget, der har karakter af et almengyldigt grundbegreb (se også Hansen, 2017, s. 105-116). I genplaceringen gives forskellige mulige fortolkninger af et særligt eksempel, mens gentagelsen giver anledning til en generalisering, der består i en anderledes toning af et grundbegreb eller skabelsen af et helt nyt.

Hvis der findes sådan noget som en “eksemplets magt”, som ikke blot er en retorisk magt, må den findes i det forhold, at det materialistiske eksempel sættes. Vi er i dette eksempels magt, ikke når vi lader os forføre af det eller mener at kunne ane et glimt af noget større og bedre i det, som når man taler om et “eksempel til efterfølgelse”, men når vi simpelthen bare må forfølge det, fordi det viser os en overraskende åbning, fordi det fikserer os i den opgave at opsøge det, gentage det og sætte det.

Litteratur

Benjamin, W. (1973). *Kulturindustri – udvalgte skrifter*. København: Rhodos.

Center for Vild Analyse (2018). Følelser kommer udefra. I *Dagbladet Information*, Moderne Tider, 01.09.2018.

Freud, S. (1985). *Drømmetydning*. København: Hans Reitzels Forlag

Hansen, B.B. (2016). Eksempler og merbetydning. I Hansen, B.B. & Holm Ingemann, J. (red.) *At se verden i et sandkorn – om eksemplarisk metode*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Hansen, B.B. (2017). Singularitet og metapsykologi: Om psykoanalysens begreber. I *Lamella – tidsskrift for teoretisk psykoanalyse*, #2, 105-116.

Harvey, I. (2002). *Labyrinths of Exemplarity: At the Limits of Deconstruction*. New York: State University of New York Press.

Hylgaard, K. (2018 – forventet udgivelse). Skolemesteren Lars von Trier – Angst og kedsomhed som betingelse for at forske og for at lære. I *Lamella – tidsskrift for teoretisk psykoanalyse*, #4.

Jøker Bjerre, H. (2016). At sætte et eksempel. I Hansen, B.B. & Holm Ingemann, J. (red.) *At se verden i et sandkorn – om eksemplarisk metode*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Pfaller, R. (2007). Interpassivity and Misdemeanors: The Analysis of Ideology and the Žižekian Toolbox. I *International Journal of Žižek Studies*, 1 (1), 33-50.

Žižek, S. (1989). *The Sublime Object of Ideology*. London/New York: Verso.

Žižek, S. (1999). The Superego and the Act. Hentet 04.03.2019 fra <https://zizek.uk/the-superego-and-the-act/>

Žižek, S. (2003). *The Puppet and the Dwarf: The Perverse Core of Christianity*. Cambridge/London: The MIT Press.

Žižek, S. (2006). Connections of the Freudian Field to Philosophy and Popular Culture. Hentet 09.09.2018 fra www.lacan.com/zizlacan3.htm

Žižek, S. (2009). *Vold: seks skæve refleksjoner*. Aarhus: Forlaget Philosophia.

Žižek, S. (2012). *Less Than Nothing: Hegel and the Shadow of Dialectical Materialism*. London/New York: Verso.

Žižek, S. (2013). The 'fake' Mandela memorial interpreter said it all. I *The Guardian*, Opinion, 16.12.2013, hentet 09.09.2018 fra www.theguardian.com/commentisfree/2013/dec/16/fake-mandela-memorial-interpreter-schizophrenia-signing

Žižek, S. (2014). *Absolute Recoil: Towards a New Foundation of Dialectical Materialism*. London/New York: Verso.